

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ

УДК 378.1:378.09

Наталія Гончаренко-Закревська, кандидат педагогічних наук, заступник директора
Інституту Міжнародних відносин імені Аверроеса, МАУП, м. Київ

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ

Статтю присвячено теоретичному аналізу проблеми формування комунікативної компетентності студентської молоді в освітньому середовищі університету. Розкрито значення понять “комунікація”, “комунікативний потенціал”, “комунікативна компетентність”. Визначено структурні компоненти комунікативної компетентності та негативні чинники, що впливають на її формування. Окремлено компоненти комунікативної компетентності студентської молоді та джерела її набуття. Виокремлено функції комунікативної компетентності. Проаналізовано значення активних та інтерактивних методів навчання у формуванні комунікативної компетентності студентської молоді в освітньому середовищі університету.

Ключові слова: комунікативна компетентність, комунікативний потенціал, студентська молодь.
Лит. 9.

Наталья Гончаренко-Закревская, кандидат педагогических наук, заместитель директора
Института Международных отношений имени Аверроэса, МАУП, г. Киев

ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ УНИВЕРСИТЕТА

Статья посвящена теоретическому анализу проблемы формирования коммуникативной компетентности студенческой молодежи в образовательной среде университета. Раскрыто значение понятий “коммуникация”, “коммуникативный потенциал”, “коммуникативная компетентность”. Определены структурные компоненты коммуникативной компетентности и негативные факторы, влияющие на ее формирование. Определены компоненты коммуникативной компетентности студенческой молодежи и источники ее получения. Выделены функции коммуникативной компетентности. Проанализировано значение активных и интерактивных методов обучения в формировании коммуникативной компетентности студенческой молодежи в образовательной среде университета.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, коммуникативный потенциал, студенческая молодежь.

Nataliya Honcharenko-Zakrevska, Ph.D. (Pedagogy),
Deputy Director of the Averroes Institute of International Relations,
Interregional Academy of Personnel Management, Kyiv

THE FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF STUDENTS IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF THE UNIVERSITY

The article is devoted to the theoretical analysis of the problem of communicative competence of students in the educational environment of the university. The article reveals the meaning of “the communication”, “the communicative potential”, and “the communicative competence”. The author presents the structural components of communicative competence and the negative factors affecting it. The article outlines the components of communicative competence of students and the sources of its acquisition. Isolate features of communicative competence are studied. The author analyzes the values of the active and interactive teaching methods of forming the communicative competence of students in the educational environment of the university. It is concluded that the communicative competence of youth student should be understood as the complex of integrated education that combines the knowledge, skills and abilities, the personality abilities, the indicators of a common culture, the ability to communicate with people. The important conditions of the formation of communicative competence of youth student should be considered as the creation by teachers the motivational basis of students in mastering the technologies of competent communication, as well as the using of active and interactive teaching methods.

Keywords: the communicative competence, the communicative potential, the college students.

Постановка проблеми. Згідно з головною метою якого є формування ключових “Національною стратегією розвитку компетентностей. Компетентнісний підхід є освіти в Україні” серед важливих важливою умовою якісної освіти студентства, завдань вищої освіти є розроблення стандартів адже основними критеріями розвитку особистості зорієнтованих на компетентнісний підхід, в сучасному суспільстві, є не здобуті знання,

уміння та навички, а компетентності. Серед особистісних якостей, які мають значний вплив на життєвий успіх, виділяють гнучкість мислення, вміння донести головну думку, аргументувати свою точку зору. Ефективність сформованості комунікативної компетентності залежить від правильної організації освітнього процесу та використання таких методів, прийомів та засобів навчання, які б сприяли не лише поглибленню знань студентської молоді, але й були направлені саме на практичне використання комунікативних навичок.

Аналіз публікацій з проблеми. Окремі аспекти проблеми формування комунікативної компетентності досліджують ряд науковців, зокрема Е. Берн, Т. Гордон, П. Грайс, О. Добротвор, Ю. Смельянов, Ю. Жуков, И. Зимня, Л. Кайдашова, В. Кан-Калик, О. Корніяк, В. Куниціна, А. Леонтєв, Х. Міккін, А. Мудрик, Л. Петровська, І. Родигіна, Е. Сидоренко, Н. Стеценко, Г. Шелехова, Т. Яценко та ін.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні особливостей формування комунікативної компетентності студентської молоді.

Виклад основного матеріалу. Головним завданням сучасного освітнього процесу є створення такого середовища, яке б сприяло формуванню комунікативної компетентності студентської молоді. Проте використання лише традиційних методів навчання не дозволяє створити належних умов для опанування та розширення навичок необхідних для набуття даної компетентності. Саме тому слід використовувати сучасні методи та засоби, які дозволяють урізноманітнити освітній процес, зробити його максимально наближеним до реального спілкування здатного спонукати студентів до критичного мислення, пізнавальної діяльності. Процес формування комунікативної компетентності студентів буде успішним лише за умови підвищення мотивації, творчої активності під час навчання.

Отже, перед викладачем постає необхідність створення сприятливих умов, які б сприяли формуванню у них комунікативної компетентності шляхом мотивування, за якого уможливується розвиток інтелектуальних і комунікативних здібностей студентів: контактність; комунікабельність; вміння слухати та вислуховувати; толерантне ставлення до чужої думки; вміння висловлюватися, аргументувати і відстоювати власну позицію; стимулювати співрозмовника до продовження спілкування; не конфліктність; коректність; адекватне оцінювання ситуації спілкування.

Комунікація – процес двостороннього обміну інформацією, що веде до взаємного порозуміння [6].

Комунікативний потенціал особистості складається з трьох складових: комунікативні властивості особистості, які характеризують розвиток потреби індивіда у спілкуванні; комунікативні здібності, тобто ініціативність в спілкуванні; комунікативна компетентність, що виражається у знанні норм та правил спілкування [7].

На думку Ю. Жукова, комунікативна компетентність є сукупністю знань, умінь та навичок, які забезпечують налагодження та підтримку необхідних контактів з іншими людьми [3].

І. Зимня визначає “комунікативну компетенцію” як здатність здійснювати мовленнєву діяльність, реалізуючи мовленнєву поведінку, адекватну за цілями, засобами й способами, різними завданнями й ситуаціями спілкування [4, 125].

В. Куниціна тлумачить комунікативну компетентність як досить широке, складне явище, яке включає до себе не тільки мовленнєву діяльність, а також досить серйозні знання з культури, вихованість, тактовність, правила поведінки в соціумі, у колективі, етикетні формули, отже, комунікативною компетентністю може володіти тільки культурна, вихована, освічена особистість з глибокою психолого-педагогічною підготовкою [8, 481].

Під комунікативною компетентністю Ю. Смельянов розуміє засновану на основі досвіду здатність особистості, що допомагає їй вільно орієнтуватися в різних ситуаціях спілкування, використовуючи при цьому засоби вербальної та невербальної взаємодії [2].

Проаналізувавши різні підходи до визначення сутності поняття “комунікативна компетентність”, пропонуємо узагальнене визначення комунікативної компетентності. Отже, комунікативна компетентність в межах нашого дослідження характеризується здатністю особистості до швидкості й глибини мислення, міцності оволодіння засобами та прийомами мовленнєвої діяльності, що виявляється в умінні слухати, сприймати й відтворювати інформацію, вести діалог, брати активну участь в дискусіях, вміти доносити власну думку та відстоювати власні погляди.

Проблемами формування компетентностей під час навчання займаються не лише науковці, але й міжнародні організації, серед яких ЮНЕСКО, ПРООН, ЮНІСЕФ, Рада Європи, Міжнародний департамент стандартів, Організація Європейського Співробітництва та розвитку ті ін. Згідно

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ

визначення Міжнародного департаменту стандартів для навчання досягнення та освіти, поняття “компетентність” варто розглядати як здатність здійснювати кваліфіковану діяльність, виконувати поставлені перед особою завдання та функції, спрямовані на досягнення визначених стандартів у тій чи іншій діяльності [7].

Існує безліч чинників негативного характеру які впливають на формування комунікації студентської молоді, серед них перше місце посідають стереотипи – спрощені думки щодо окремих осіб або ситуацій, в результаті яких немає об’єктивного аналізу і розуміння людей, ситуацій, проблем; упередженість думок, що виражається у суперечності власним поглядам; погані відносини між людьми внаслідок конфліктів; відсутність ентузіазму під час діалогу; зверхнє ставлення до фактів; помилки у побудові висловлювань; невірний вибір стратегії або тактики спілкування.

Дослідники виокремлюють наступні складові комунікативної компетентності особистості, а саме: орієнтованість у різноманітних ситуаціях спілкування; спроможність до ефективної взаємодії з оточуючими завдяки розумінню себе й інших; контактність; саморегуляція комунікативних дій; знання, уміння та навички конструктивного спілкування [9].

У структурі комунікативної компетентності студентської молоді виокремлюють когнітивний, емоційно-оцінний та поведінковий компоненти. До складу когнітивного компонента входять правил ділового етикету та інтеркультурних умовностей, засобів впливу на людей; вміння формувати імідж, знання засобів і прийомів встановлення контактів; адекватна самооцінка; знання нормативної та професійно-орієнтованої комунікативної культури. Емоційно-оцінний компонент комунікативної компетентності студентської молоді містить у собі мотиви та зацікавленість у виборі співрозмовника; прийняття себе та інших. Поведінковий компонент являє собою уміння розуміти закодовані вербальні та невербальні повідомлення, які свідомо або несвідомо надсилає співрозмовник, володіння технікою впливу, адаптивністю у кожній ситуації [3].

Отже, комунікативна компетентність поєднує в собі наступні складові: цінності, мотиви, знання, уміння, навички, риси та якості, які притаманні певній особистості. Серед яких, найбільш значущими складовими є уміння та готовність йти контакт з людьми, будувати діалог, управляти своїм внутрішнім емоційним станом, раціонально вирішувати конфліктні ситуації тощо.

Варто зазначити, що основними джерелами набуття комунікативної компетенції є: читання різноманітної літератури, відвідування театру та кіно, досвід народної культури, знання мов спілкування, досвід спілкування в різних сферах діяльності, з яких людина отримує інформацію про характер комунікативних ситуацій, особливості міжособистісної взаємодії та засоби їх вирішень.

З огляду на зазначене, комунікативна компетентність варто розглядати з точки зору структурного феномену, який містить в собі цінності, мотиви, установки, соціально-психологічні стереотипи, знання, уміння, навички.

На думку О. Корніяка, комунікативна компетентність реалізує у процесі діяльності й спілкування три основних функції: комунікативну, перцептивну та інтерактивну, об’єднує у своєму складі три групи здатностей. Комунікативно-мовленнєва здатність, об’єднує наступні вміння: отримання та адекватне сприйняття суті отриманої інформації; продукування власних думок в усній та письмовій формах. Соціально-перцептивна визначається здатністю сприймати і розуміти індивідуальність іншої людини. Вона передбачає наявність наступних умінь: розуміти психологічну й особистісну сутність кожної людини; бути здатним до емпатії, прояву толерантності, тактовності; здатність до самоаналізу [7].

Інтерактивна здатність визначається як вмінням організувати і регулювати взаємодію та взаємовплив й досягати взаємопорозуміння. Дана здатність об’єднує наступні вміння: знання соціально-комунікативних норм та правил поведінки; адаптивність; саморегуляція; вміння розв’язувати конфлікти.

Зазначимо, що у процесі формування комунікативної компетентності важливу роль відіграють перцептивні та експресивні навички особистості, розглянемо кожен з них більш детально. Перцептивні навички особистості проявляються в умінні керувати своїм сприйняттям і організувати його: правильно, оцінювати соціально-психологічний настрій співрозмовника; встановлювати необхідний контакт; прогнозувати подальший “хід” спілкування. Експресивні навички особистості варто розглядати як систему умінь, що створюють єдність усіх фізіологічних та психологічних процесів людини. По своїй суті це навички самоврядування виразною сферою комунікативно-виконавчої діяльності. Зв’язок емоційно-психологічної саморегуляції з виразністю є

органічний зв'язок внутрішнього й зовнішнього психологічного. Це прагнення й забезпечує зовнішнє поведіння, виразні дії особистості в спілкуванні. Експресивні навички особистості проявляються як культура мовних висловлювань, що відповідають нормам усного мовлення, жестів і пластики поз, мовного тону й мовної гучності [1].

Оскільки сформована комунікативна компетентність особистості має бути одним з кінцевих результатів навчання, виникає необхідність підбору необхідних прийомів і методів для її формування, які повинні сприяти самоорганізації та самоуправлінню студентської молоді.

Педагогічна теорія та практика налічує декілька типів класифікації методів навчання, а саме: пасивні, активні та інтерактивні. Однак, з огляду на досліджувану проблему, розглянемо лише активні та інтерактивні методи навчання. В межах застосування активних методів студент виступає суб'єктом навчання, виконує творчі завдання, вступає з іншими у конструктивний діалог. Інтерактивне навчання побудоване на взаємодії та співробітництві, його суть полягає у взаємодії та співробітництві усіх суб'єктів освітнього процесу [1, 144].

Інтерактивний метод навчання значно сприяє покращенню комунікативних навичок у студентів. Сутність даного методу полягає в інтенсивному колективному спілкуванні, зі зміною різних видів комунікативної діяльності, для того, щоб студенти змогли використати отриманий під час навчання досвід в реальних ситуаціях.

Інтерактивні методи, здебільшого, припускають моделювання реальних життєвих ситуацій, спільне рішення проблем, ролі ігри. Означені методи є підґрунтям для ефективного формування комунікативної компетентності студентської молоді за рахунок того, що вони створюють атмосферу співробітництва та взаємодії.

Використовуючи такі інтерактивні форми навчання, як організаційно-діяльнісна гра, науково-практична конференція та навчальний проект, формують базову універсальну комунікативну практику, адже саме в рамках ігрової ситуації відбувається обговорення тверджень чи доказів, використання відомих та маловідомих фактів, наукових висновків та пропозицій, припущень.

Формування комунікативної компетентності студентської вимагає переорієнтації викладача на особистісно-діяльну модель взаємодії, що передбачає: активне залучення студентів до

пошукової навчально-пізнавальної діяльності, організованої на основі внутрішньої мотивації, організацію спільної діяльності, партнерських стосунків; забезпечення діалогового спілкування не лише між викладачем та студентом, але й в студентському середовищі зокрема [4].

Ще одним ефективним методом формування комунікативної компетентності є метод дискурсу, який надає можливість обміну індивідуальними ціннісно-смысловими відмінностями. Даний метод розв'язує різноманітні внутрішньоособистісні проблеми студента, дає можливість для пошуку і зміцнення позитивних еталонів у комунікативній поведінці відносно себе, розвиває уміння вислуховувати тощо [1].

Висновки. Таким чином, комунікативну компетентність студентської молоді слід визначати як складне інтегроване утворення, яке поєднує в собі знання, уміння та навички, здатності особистості, показники загальної культури, вміння спілкуватися з людьми. Важливими умовами формування комунікативної компетентності студентської молоді при цьому слід вважати створення викладачами мотиваційної основи студентів щодо оволодіння ними технологією компетентного спілкування, а також використання активних та інтерактивних методів навчання тощо. Перспектива подальших досліджень полягає у обґрунтуванні психолого-педагогічних умов формування комунікативної компетентності студентської молоді та розробці моделі формування комунікативної компетентності студентської молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Добротвор О.В. Умови формування комунікативної компетентності молоді в навчальному процесі / Добротвор О.В. // *Наук. вісн. кафедри ЮНЕСКО Київ. держ. лінгвіст. ун-ту: Мова, освіта, культура: наук. парадигми і сучас. світ.* – Серія: Філологія. Педагогіка. Психологія (фахове видання з філологічних, педагогічних та психологічних наук). – № 18. – К., 2009. – С. 154–159.
2. Емельянов Ю.Н. *Активное социально-психологическое обучение* / Ю.Н. Емельянов. – Л.: ЛГУ, 1985. – 168 с.
3. Жуков Ю.М. *Диагностика и развитие компетентности в общении* / Ю.М. Жуков, Л.А. Петровская, П.В. Растяжников. – М.: 1990. – 104 с.
4. Зимняя И.А. *Психология обучения неродному языку* / И.А. Зимняя. – М.: Рус. яз., 1989. – 219 с.
5. Кайдалова Л.Г. *Професійна підготовка майбутніх фахівців фармацевтичного профілю*

**ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ
В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ**

увеличин навчальних закладах: монографія / Л.Г. Кайдалова. – Х.: НФаУ, 2010. – 364 с.

6. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении: книга для учителя / В.А. Кан-Калик. – М., “Просвещение”, 1987.

7. Корніяка О.М. Розвиток комунікативної компетентності особистості в сучасному соціокомунікативному просторі / О.М. Корніяка // Матеріали II Всеукраїнського психологічного конгресу, присвяченого 110 річниці від дня народження Г.С. Костюка (19 - 20 квітня 2010 року). – К.: ДП “Інформаційно-аналітичне агентство”, 2010. – Т.І. – С. 140 – 145.

8. Куницина В.Н. Межличностное общение. Учебник для вузов / В.Н. Куницина, Н.В. Казаринова, В.М. Погольша. – СПб.: Питер, 2001. – 544 с.

9. Стеценко Н.М. Комунікативна компетентність як складова професійної підготовки сучасного фахівця / Стеценко Н.М. // Педагогічний альманах: зб. наук. праць / редкол. В.В. Кузьменко та ін. – Херсон: КВНЗ “Херсонська академія неперервної освіти”, 2016. – Випуск 29. – С. 185 – 191.

REFERENCES

1. Dobrotvor, O. V. (2009). Umovy formuvannia komunikativnoi kompetentnosti molodi v navchalnomu protsesi [Conditions of formation of the communicative competence in teaching youth]. The scientific bulletin of the Department of UNESCO Kyiv. State linguistic. University: the Language, education, and culture: a scientific paradigm and the modern world. Series: Philology. Pedagogy. Psychology, no.18, Kyiv, pp. 154–159. [in Ukrainian].

2. Yemelyanov, Yu.N. (1985). *Aktivnoe sotsialno-psikhologicheskoe* [Active socio-psychological training]. Leningrad: LGU, 168 p. [in Russian].

3. Zhukov, Yu.M., Petrovskaya, L.A. & Rastyannikov, P.V. (1990). Diagnostika i razvitiye

kompetentnosti v obshchenii [The diagnosis and development of competence in the process of communication]. Moscow, 104 p. [in Russian].

4. Zimnyaya, I.A. (1989). *Psikhologiya obucheniya nerodnomu yazyku* [Psychology of non-native language teaching]. Moscow: Rus. yaz., 219 p. [in Russian].

5. Kaydalova, L.H. (2010). *Profesiina pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv farmatsevtichnoho profilu u vyshchyykh navchalnykh zakladakh* [Professional training of future specialists of pharmaceutical profile in higher education]. Khmelnytsk: NFaU Publ., 364 p. [in Ukrainian].

6. Kan-Kalik, V.A. (1987). *Uchitelyu o pedagogicheskoy obshchenii: kniga dlya uchitelya* [Teacher of pedagogical communication: a book for teachers]. Moscow, “Prosveshcheniye”. [in Russian].

7. Korniyaka, O. M. (2010). Rozvytok komunikativnoi kompetentnosti osobystosti v suchasnomu sotsiokomunikativnomu prostori [Development of communicative competence of the individual in contemporary social communicative environment]. *Proceedings of the 2nd Ukrainian Psychological Congress devoted to the 110th anniversary of the birth of H. S. Kostyuk (April 19 - April 20, 2010)*. Kyiv: DP “Informatsiyno-analitychne ahentstvo”, vol.1, pp. 140 – 145. [in Ukrainian].

8. Kunitsyna, V.N., Kazarinova, N.V. & Pogolsha, V.M. (2001). *Mezhlichnostnoye obshcheniye. Uchebnik dlya vuzov* [Interpersonal communication. Textbook for high schools]. Saint Petersburg: Piter, 544 p. [in Russian].

9. Stetsenko, N.M. (2016). *Komunikativna kompetentnist yak skladova profesiinoy pidgotovky suchasnoho fakhivtsia* [Communicative competence as a component of the modern professional training]. The pedagogical almanac: a collection of scientific works, V.V.Kuzmenko (Ed.) et al. Kherson: KVNZ “Khersonska akademiya neperervnoyi osvity”, vol.29, pp.185–191. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.06.2017

“Ніяка зовнішня краса не може бути повною, якщо її не освітлює краса внутрішня”.

Віктор-Марі Гюго
французький письменник, драматург, поет

“Єдиною межею наших завтрашніх звершень стануть наші сьогоднішні сумніви”.

Франклін Делано Рузвельт
32-ий президент США 1933 – 45, демократ

